"काव्यशोभाकरान् धर्मानलंकारान् प्रचक्षते ।
अलंकरिष्णवस्ते च शब्दमर्थमुभौ त्रिधा ॥"
(इत्याग्नेयम् ३४२ अ.)

'काव्यशोभाकरान् धर्मानलंकारान् प्रचक्षते ।
ते चाद्यापि विकल्प्यन्ते कस्तान् कार्त्स्न्येन[1] वक्ष्यति ॥'
(इति दण्डी २ परिच्छे.)

'अपारे काव्यसंसारे कविरेव प्रजापतिः[2] ।
यथा वै रोचते विश्वं तथैतत्परिवर्तते ॥
शृङ्गारी चेत्कविः काव्ये जातं रसमयं जगत् ।
स चेत्कविर्वीतरागो नीरसं व्यक्तमेव तत् ॥'
(इत्याग्नेयम्. ३३९ अ.)

तथा चेदमुच्यते—

'अपारे काव्यसंसारे कविरेव(रेकः) प्रजापतिः ।
यथास्मै रोचते विश्वं तथेदं परिवर्तते ॥
शृङ्गारी चेत्कविः काव्ये जातं रसमयं जगत् ।
स एव वीतरागश्चेन्नीरसं सर्वमेव तत् ॥'
(इति ध्वन्यालोकः ३ उद्यो.)

'नरत्वं[3] दुर्लभं लोके विद्या तत्र सुदुर्लभा ।
कवित्वं दुर्लभं तत्र शक्तिस्तत्र सुदुर्लभा ॥
व्युत्पत्तिर्दुर्लभा तत्र विवेकस्तत्र दुर्लभः ॥ ४ ॥'
'वाग्वैदग्ध्यप्रधानेऽपि रस एवात्र जीवितम् ।
पृथक्प्रयत्ननिर्वर्त्यं वाग्वक्रिम्णि रसाद्वपुः ॥ ३६ ॥
त्रिवर्गसाधनं नाट्यमित्याहुः करणं च यत् ॥ ७ ॥'

इत्याग्नेयं (३३७-३३८ अ.) स्वनाम्नैव साहित्यदर्पणस्य प्रथमपरिच्छेदे न्यस्तम् (५, १९, ६ पृ.)

एतेन यावद् भामहात्प्राचीनः कश्चन साहित्यसंदर्भो नोपलभ्येत, उपलभ्यमानो वा न परीक्ष्येत; तावद् भरताग्नेयादिभ्य एव भामहादिग्रन्था व्यधायिषत (२२ पृ.) इति द्वितीयकोटिरेव प्रभवतीति स्वीकारे न कोऽपि प्रत्यवाय इति स्थितम् ॥

---

१. कार्त्स्न्येति । नात्र तत्रभवान् कुवलयानन्दं पल्लवयन्नलंकाराणां समुचितपरिच्छेदाय प्राभवत् ॥

२. प्रजेति । नेह पण्डितराजोऽपि गजनिमीलिकया—'स्मृतापि तरुणातपम्—' इति मङ्गलयन्—'किं सेव्यते सुमनसां मनसापि गन्धः—' इति कवयँश्च नालंकर्मीणोऽमानि कौस्तुभकारादिना ॥

३. नरत्वमिति । किमत्र—'कविसमरसिंहनादः—' इत्येवमुपसंहरन्नाचार्यः स्वानुरूपं कविकर्मफलमुपदिष्टवान्; न पुनः 'चतुर्वर्गफलप्राप्तिः—' इति विश्वजनीनां शिक्षामाकुलीकृतवान् । तदिदं काव्यप्रयोजनानि चतुरस्रदृशा सममाकलयतां पुरस्तादेव ॥